

Юлія Вікторівна ШВЕЦЬ,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків)

ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИННОГО ОБІГУ АКТИВІВ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена кримінально-правовому аналізу об'єкту злочинного обігу активів. Встановлено, що такий обіг можливо представити у виді двовимірної моделі. Перший вимір репрезентує обіг активів злочинного походження. Другий – обіг активів, що використовуються з кримінально протиправною метою. Коли актив не має злочинного походження, або не використовується для фінансування, матеріального забезпечення іншої злочинної діяльності, його обіг є не тільки законним, але й бажаним з економічної точки зору. Аргументується, що злочинний обіг активів є субкримінальним феноменом, узалежненим від інших кримінальних правопорушень, вчинених та потенційно можливих. Функціонально такий обіг є епіфеноменом злочинності, супроводжує її і лише за наявності зв'язків з нею набуває самостійного кримінально-правового значення. На цій підставі об'єктом злочинного обігу активів запропоновано визнати суспільні відносини у сфері кримінологічної безпеки, нормальне функціонування яких визначає низький рівень економічної привабливості вчинення кримінальних правопорушень, мінімальні можливості їх фінансування, матеріального забезпечення.

Ключові слова: злочинний обіг активів, фінансування, матеріальне забезпечення, легалізація, склад кримінального правопорушення, об'єкт, цінності, суспільні відносини, запобігання кримінальним правопорушенням, кримінологічна безпека.

Постановка проблеми. Злочинний обіг активів традиційно складає одну з найскладніших проблем для правоохоронних органів. І не дарма. По-перше, завдяки тіньовому руху капіталів, активів відтворюються найнебезпечніші форми організованої злочинності, включаючи

транснаціональну. За своєю природою цей різновид злочинності є вельми стійким феноменом, що має у своєму «розпорядженні» розлогий інструментарій убезпечення від загроз викриття, в тому числі й зокрема – корупційні механізми. Останні, власне кажучи, так само складають окремий сегмент того таки злочинного обігу активів. Тож у правоохоронних органів завжди є ризик «вийти на себе» у намаганнях перекривати канали циркуляції вказаних активів. І в цьому складність. По-друге, злочинний обіг активів не належить до тих кримінальних практик, які проявляють себе в умовах очевидності. Вони ретельно замасковані, вплетені у складний каркас фінансових операцій, що вимагає використання інтелектоємних заходів задля виявлення відповідного руху активів, доведення їх кримінально протиправних форм, джерел, цілей і т. д. На жаль, державно-бюджетна сфера діяльності, правоохоронна система, далеко не завжди має у своєму розпорядженні належні за якістю, обсягом й доступністю інструменти фінансової розвідки. І в цьому також є проблема.

Нарешті, по-третє, іноді стається так, що злочинна діяльність є цілком й навіть надміру очевидною, відкритою та брутальною. Має масштабне фінансування, джерела і ключові механізми функціонування якого в цілому є відомими. Проте обструктивний вплив на ці механізми – задача не з числа тривіальних, вимагає не лише залучення інтелектуальних, організаційних ресурсів, але й політичної волі найвищого, міжнародного рівня. Йдеться про злочин агресії та міжнародного тероризму, які як найяскравіше (принаймні у розрізі злочину агресії) унаочнились у повномасштабній агресії росії проти України. І це – не те, що складність, а справжній виклик для України й світу. Адже, як зазначено у історичному рішенні Європейського Суду з прав людини у справі «Україна та Нідерланди проти Росії» від 09.07.2025 р. метою агресії росії є знищення української державності як такої. Процитуймо витяг з параграфу 177 фінального рішення (переклад з англійської – авторський): *«...Події в Україні є безпрецедентними в історії Ради Європи. Характер і масштаби насильства, а також агресивні заяви щодо державності України, її незалежності та самого її права на існування становлять загрозу мирному співіснуванню, яке Європа довго сприймала як належне... Ця небезпечна риторика також час від часу поширювалася на інші держави-члени Ради Європи, включаючи Польщу, Молдову та країни Балтії. Ці дії спрямовані на підірив самої основи демократії, на якій заснована Рада Європи та її держав-членів, шляхом ... відвертого ігнорування верховенства права. У жодному з конфліктів, що раніше розглядалися Судом, не було такого майже повсюдного «кричущого» нехтування державою-відповідачем основ міжнародного правового порядку, встановленого після Другої світової війни, та таких чітких заходів, вжитих Радою Європи для санкціонування неповаги державою-відповідачем до фундаментальних цінностей Ради Європи: миру, як уже було підкреслено, але не менш важливо людського життя, людської гідності та індивідуальних прав, гарантованих*

Конвенцією...»¹.

Тож в цій ситуації йдеться, власне, не стільки про кримінологічні цілі, про припинення злочинного обігу активів, скільки про виживання самої України. Й ось для досягнення цієї мети і може стати у нагоді опція звуження потоків фінансування агресивної війни, підвищення її ціни для держави-агресора, ускладнення можливості в отриманні нею доступу до ресурсів, зокрема грошових. Чільне місце в арсеналі засобів такого впливу, як у ординарній, так і воєнно-контекстуальній площині обіймають кримінально-правові заходи. У цьому зв'язку актуальною є проблема визначення особливостей складів відповідних кримінальних правопорушень. Й за існуючою інтелектуальною традицією початок руху у цьому напрямі співпадає з дослідженням об'єкту посягання.

Принагідно зауважимо, що різні аспекти кримінально-правової протидії злочинному обігу активів порушувались у працях А. В. Айдинян, П. П. Андрушка, О. М. Бандурки, А. С. Беніцького, М. Є. Григор'євої, Л. М. Долі, О. О. Дудорова, І. Є. Мезенцевої, Р. М. Міловідова, Р. О. Мовчана, В. О. Навроцького, Ю. В. Орлова, О. Б. Полторацького, В. М. Поповича, Т. М. Тертиченко, С. С. Чернявського, А. М. Яценка та низки інших науковців. На високому рівні досліджена значна частина питань, присвячених особливостям складів, проблемам кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 110-2, 111-2, 159-1, 209, 258-5 й низкою інших статей КК України, пов'язаних з тією чи іншою формою кримінально протиправного обігу активів. Разом з тим злочинний обіг активів як ґносеологічно та праксеологічно самостійний феномен не ставав предметом дослідження. Але він виявляє риси саме такого феномену та вимагає специфікації дослідницької уваги, і, передусім, – на рівні з'ясування змісту базової для розгортання подальшого наукового пошуку категорії, об'єкту кримінально протиправного посягання.

Мета статті – виявити, надати кримінально-правовий опис та пояснення об'єкту злочинного обігу активів.

Виклад основного матеріалу. Злочинний обіг активів є кримінологічною категорією, яка, втім, за нашим переконанням, цілком придатна та корисна для використання й у кримінально-правових дослідженнях, адже навіть при первинному аналізі виявляє синтетичні, інтегративні ознаки, деякою мірою втрачені за текстом чинного КК України, що репрезентує нормативно незв'язний вимір суспільно небезпечної діяльності. Який, менше з тим, існує і вимагає компетентного реагування, в тому числі у вимірі кримінально-правової політики. Остання ж диктує необхідність оперування деяким цілісним уявленням про предмет управлінського впливу, осердям якого є бачення об'єкту і кримінально-правової охорони, і відповідних суспільно небезпечних посягань.

Принагідно зауважимо, що під злочинним обігом активів можливо

¹ Case of Ukraine and The Netherlands v. Russia (Applications nos. 8019/16, 43800/14, 28525/20 and 11055/22) : Judgment. 09.07.2025 / European Court of Human Rights (Grand Chamber). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-244292%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-244292%22]}) (дата звернення: 17.07.2025).

розуміти оборотний ресурсний потенціал злочинності – систему суспільно небезпечних напрямів і форм руху грошових коштів, майна та інших активів, предметні контури якого складають кримінальні практики, пов'язані з фінансуванням злочинної діяльності, легалізацією її результатів та/або використанням активів, що спричиняє шкоду охоронюваним законом про кримінальну відповідальність суспільним відносинам¹. Фактично йдеться про двовимірну модель зазначеного оборотного ресурсного потенціалу злочинності. Перший вимір репрезентує обіг активів *злочинного походження*. Другий – обіг активів, що використовуються з *кримінально протиправною метою*.

Виходячи з викладеного розуміння природи досліджуваного різновиду злочинності, у її структурі можна виділити такі сегменти предметної діяльності:

1) злочинні фінансування, матеріальне пособництво вчиненню кримінальних правопорушень та матеріальна кримінально протиправна причетність до злочинної діяльності. Широта кримінально-правових меж цих практик зумовлює доцільність виділення серед них трьох умовно однорідних блоків кримінальних правопорушень:

– *безпековий блок*, представлений кримінально протиправними посяганнями проти основ національної безпеки, громадської безпеки, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку:

а) ст. ст. 110-2, 111-2 КК України;

б) ст. ст. 256 (в частині заздалегідь не обіцяного надання учасникам злочинних організацій транспортних засобів, технічних пристроїв, грошей, цінних паперів), 258-5, 260 (в частині фінансування не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань) КК України;

в) ст. ст. 437 (в частині фінансування ведення агресивної війни), 447 (в частині «фінансування, матеріального забезпечення найманців з метою використання у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, перешкоджання діяльності органів державної влади чи порушення територіальної цілісності»²) КК України;

– *політичний блок*: ст. 159-1 КК України – «Порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації чи агітації референдуму»³;

– *загальнокримінальний блок*: матеріальне пособництво (у значенні ч. 5 ст. 27 КК України) вчиненню будь-яких інших (окрім зазначених у попередніх блоках) кримінальних правопорушень у співучасті – надання засобів чи знарядь, використання активів для усунення перешкод (наприклад надання неправомірної вигоди);

¹ Швець Ю. В. Злочинний обіг активів у фокусі кримінологічного аналізу. *Legal Bulletin*. 2025. № 2 (16). С. 152. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-16-B19>.

² Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.07.2025).

³ Там само.

2) злочинні угоди з використанням активів – представлені сегментом *корупційної злочинності*, пов'язаної з наданням, одержанням неправомірної вигоди: ст. ст. 354, 364, 364-1, 368–369 КК України;

3) практики легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України).

Кримінально-правовий зміст злочинного обігу активів, таким чином, складають різномірні (з позиції родового об'єкту кримінально-правової охорони) діяння, які, водночас, об'єднані у єдиній соціально-правовій сутності. І ця обставина змушує визнати те, що всі ці діяння повинні мати спільні «точки перетину» у площині, перш за все, об'єкту кримінальних правопорушень. Адже оскільки вони уподібнюються сутнісно, остільки повинні мати однакові, спільні риси характеру суспільної небезпечності.

В цьому контексті не можна не зазначити, що об'єкт кримінального правопорушення – чи не найбільш неоднозначна категорія вітчизняної кримінально-правової науки. Як і чи не найбільш важлива, визначальна для розуміння соціально-правової природи кримінального правопорушення категорія. Настільки важлива, що розробники проекту нового КК України запропонували закріпити її нормативно у ч. 1 ст. 2.2.1 та визначити так: «...Передбачена цим Кодексом соціальна цінність, якій спричинюється шкода, зазначена у статтях 2.5.2–2.5.7 цього Кодексу»¹. Втім, як видається, подібний спосіб унормування доктринальної категорії є принаймні передчасним.

Не занурюючись до глибин тривалої дискусії про об'єкт кримінального правопорушення у вітчизняній доктрині (тут варто віддати належне українській науковій думці, що не задовольняється суто прикладними проблемами, а повсякчас звертається до питань граничних, виключно які і мають фундаментальне значення), звернімо увагу на Конституцію України. В ній дійсно у ст. 3 мовиться: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю»². Акцентуймо: не просто цінністю, а соціальною, що так само знайшло своє семантичне відображення у ч. 1 ст. 2.2.1 проекту нового КК України. Але таке відображення відбулося радше як спроба відтворити конституційно-правовий підхід, аніж впровадити напрацювання кримінально-правової доктрини (якщо такий крок, до речі, може бути взагалі виправданим, що далеко не очевидно), в межах якої активно використовується концепція цінностей як об'єкту кримінального правопорушення.

Варто погодитись із тим, що в Основному законі, у нашому суспільному договорі, визнати людину її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека найвищими соціальними цінностями є цілком

¹ Проект нового Кримінального кодексу України (станом на 02.04.2025). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/04/03/00-kontrolnyj-proyekt-kk-02-04-2025.pdf> (дата звернення: 21.07.2025).

² Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.07.2025).

припустимим та, більше того, бажаним, корисним. Ця норма має виражене правоорієнтуюче значення. У вимірі кримінально-правової політики, себто негативного конституювання всього суспільного устрою, кримінальні правопорушення постають, відтак, деякою антицінністю, як такою. Проте це автоматично не означає, що кримінально-правова «анатомія людської деструктивності» (у термінології Е. Фромма) вичерпуються цієї антитезою та не може набувати більш деталізованого опису. Останній же змушує зважати на семіотичну нерозривність зв'язки «соціальна цінність».

Право є феноменом соціальним. Всі без виключення правові явища є соціальними, *співвідносними* із соціальними конвенціями, з ними пов'язані контекстуально. І якщо цінність артикулюється, унормовується в законі, аби не лишитись порожнім маніфестом – вона має бути виведена на рівень соціальності як синтезу мислення, дійсності та *діяльності*. Соціальна діяльність завжди співвідносна із соціальними акторами, суб'єктами взаємодій. Цінність є тільки тоді соціальною, коли виражається в контексті принципово іншого. Соціальна цінність – це діалогічна сутність і атрибут спільної діяльності. Вона (саме як соціальна) неможлива у персональному вимірі.

Крім того персональні цінності і блага здатні набути значення об'єкту складу кримінального правопорушення рівно у той момент, коли на них впливають саме у той спосіб, який передбачений законом про кримінальну відповідальність. В цьому виражається конструктивістська природа і самого кримінального правопорушення, і всіх компонентів його складу, включаючи об'єкт. Соціальне ж конструювання динамічних процесів (а онтологічний вимір кримінального правопорушення – це енергетична, просторово-часова динаміка) вимагає оперування відповідним методологічним інструментарієм, адекватними аналітичними схемами, здатними охопити весь комплекс соціально-динамічної взаємодії з приводу цінності, а не тільки її саму, безвідносно соціально-діалогічного контексту.

У цьому зв'язку, на нашу думку, слід визнати, що ще остаточно не вичерпано евристичного й прикладного потенціалу традиційної (часто стигмованої як советської, архаїчної) концепції суспільних відносин як об'єкту кримінального правопорушення. Навряд чи є сенс в межах цієї роботи наводити опис її змісту. Він є широковідомим. Тож зазначимо лише те, що з нашої перспективи, саме вона є найменш вразливою до критики з-поміж низки існуючих. А також те, що соціальна цінність набуває своєї, власне, соціальності виключно контекстуально, потрапляючи до структури, механізму суспільних відносин, стаючи його осердям, змістом. І саме в такому ракурсі пропонуємо продовжити подальше дослідження об'єкту злочинного обігу активів.

Щодо останнього – зауважимо: марно, напевне, намагатися віднайти деякі компромісні варіанти змістовної його характеристики через аналіз існуючих в доктрині позицій щодо об'єктів тих кримінальних правопорушень, які репрезентують предметність досліджуваного виду кримінальних практик. По-перше, через те, що наявні наукові праці не

присвячені спробам навести семіотичні мости між різномірними суспільно небезпечними посяганнями означеного ряду. Трансродова кримінально-правова аналітика й синтез – не надто розвинений напрям теоретизування та прикладних досліджень. Вираженою є тенденція до вузько-предметної специфікації, а тому й фрагментації наукового знання. По-друге, через те, що навіть в межах відповідних фрагментів не вичерпано всіх можливостей для розвитку розуміння об'єктів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі злочинним обігом активів.

Так, наприклад, О. О. Дудоров та Т. М. Тертиченко, ведучи мову про безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України, воліють його визначати як встановлений з метою протидії залученню в економіку «брудного» майна порядок здійснення господарської діяльності, а також порядок вчинення цивільно-правових правочинів у частині використання майна, не пов'язаного з господарською діяльністю¹.

В. М. Киричко та О. І. Перепелиця визначають безпосереднім об'єктом складу вказаного злочину суспільні відносини у сфері зайняття господарською діяльністю і боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом². Отже, в цілому небезпідставно висновує М. О. Гладковський, правники вважають, що досліджуваний злочин посягає на дві групи суспільних відносин: 1) відносини у сфері зайняття господарською діяльністю; 2) відносини у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом³.

З точки зору С. Ханіна легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, посягає на встановлений порядок здійснення підприємницької та іншої господарської діяльності з метою протидії залученню в економіку майна, одержаного злочинним шляхом⁴. Схожою є позиція Л. М. Долі, О. Б. Полторацького, які пропонують визнати основним безпосереднім об'єктом складу цього злочину суспільні відносини, які забезпечують легальний господарський обіг грошових і матеріальних цінностей у сферах виробництва (виготовлення) продукції, торгівлі, надання послуг, виконання робіт, а також легальний рух коштів у сфері особистого, домашнього та іншого подібного використання майна, не пов'язаного з господарською діяльністю⁵. Як наслідок, резюмує

¹ Дудоров О. О. Тертиченко Т. М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України : монографія. Київ : Ваїте, 2015. С. 150.

² Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-е вид. Харків : Право, 2015. С. 231.

³ ; Гладковський М. О. Продовження дискусії щодо визначення безпосереднього об'єкту легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 273. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/68>.

⁴ Ханін С. Годувальниця (частина 2) – стаття 209 ККУ. *Юридична Газета Online*. 2022. 26 вересня URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/goduvalnitsya-chastina-2--stattya-209-kku.html> (дата звернення: 18.07.2025).

⁵ Доля Л. М. Класифікація об'єктів злочину легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом. *Боротьба з організованою злочинністю та корупцією (теорія і практика)*. 2008. № 18. С. 171–179; Полторацький О. Б. Кримінально-правова характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : монографія. Луганськ : Промдрук, 2013. С. 53; Гладковський М. О.

М. О. Гладковський, можна стверджувати, що головною метою криміналізації передбаченої статтею 209 КК України легалізації майна є недопущення введення в легальний обіг майна, одержаного злочинним шляхом¹. Й таке бачення мети протидії легалізації (відмиванню) в цілому відповідає підходу, що використовується у Директиві Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС².

Але при цьому одностайного розуміння об'єкту складу цього злочину годі віднайти. Існує радше згода щодо мети криміналізації (хоча і це, певна річ, також важливо), але не щодо об'єкту. Таку ж ситуацію без труднощів можна виявити при зверненні до наукових напрацювань у напрямі дослідження об'єктів корупційних кримінальних правопорушень, проти основ національної безпеки, громадської безпеки тощо. Втім, об'єктно-ротова специфікація, фрагментація відповідних знань, розроблених положень зумовлює можливість опосередкованого на них зважання, як на окремі дотичні компоненти синтетичної моделі об'єкту злочинного обігу активів. Основний замисел побудови такої моделі виходить із розуміння соціально-правової сутності злочинного обігу активів, призначення, цілей криміналізації відповідних суспільно небезпечних діянь. Вище ми вже зазначали, що предметні контури досліджуваного соціального феномену обмежені операціями з тими активами, які або мають злочинне походження, або використовуються зі злочинною (кримінально протиправною) метою. Звідси випливає, що основним смислом, ціллю криміналізації дій з подібними активами є:

а) зниження економічної привабливості предикатної кримінально протиправної діяльності, в результаті якої актив здобувається. В цьому випадку задачею кримінально-правового реагування є недопущення можливості використати здобутий у кримінально протиправний спосіб актив. Так відбувається боротьба з економічними стимулами предикатної злочинної діяльності, а, відтак, і з нею самою у бінарній, реактивно-

Продовження дискусії щодо визначення безпосереднього об'єкту легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 273. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/68>.

¹ Гладковський М. О. Продовження дискусії щодо визначення безпосереднього об'єкту легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 273. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/68>.

² Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС : Міжнародний документ Європейського Союзу. Директива від 20.05.2015 р. № 2015/849 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_037-15#Text (дата звернення: 21.07.2025).

проактивній формі. Реакція – щодо вже вчиненого кримінального правопорушення, проактивний вплив – на потенційно можливі. Отже, основна мета криміналізації – *запобігання кримінальних правопорушень*;

б) блокування можливості вчинення інших кримінальних правопорушень через припинення каналів їх фінансування, матеріального забезпечення. Задача криміналізації – не дати можливості (*запобігти*) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити злочинну діяльність.

Отже, КК України містить низку складів кримінальних правопорушень, основна телеологічна природа (цільова підстава) яких – запобігання інших кримінальних правопорушень. За відсутності зв'язку із можливістю запобігти іншим правопорушенням відповідні діяння (на які за відповідних умов поширюється кримінально-правова заборона) втрачають свою суспільну небезпечність. Коли актив не має злочинного походження, або не використовується для фінансування, матеріального забезпечення іншої злочинної діяльності, його обіг є не тільки законним, але й бажаним з економічної точки зору. Фактично злочинний обіг активів є субкримінальним феноменом, тобто узалежненим від інших кримінальних правопорушень, вчинених або потенційно можливих. Функціонально такий обіг є епіфеноменом злочинності, супроводжує її і лише за наявності зав'язків з нею набуває самостійного кримінально-правового значення. Відтак доходимо висновку про те, що *злочинний обіг активів посягає на суспільні відносини у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, себто на кримінологічну безпеку*.

Кримінологічна безпека визначається у науці як такий стан суспільних відносин, за якого надійно захищено всі життєво важливі інтереси країни (нації), до мінімуму знижено реальні та потенційні кримінальні загрози й найкращим чином забезпечуються можливості прогресивного розвитку особи, суспільства та держави. Вона має всі необхідні властивості, що дозволяють зарахувати її до класу складних соціальних систем із конкретно-історичним (динамічним) характером, елементи якого інтегровано з усіма формами та напрямками взаємодії в системі «природа-людина-суспільство». У будь-який період часу цей стан захищеності набуває того чи іншого рівня, що визначається характером внутрішніх і зовнішніх загроз та природою реагування на них із боку керуючої системи¹.

Концепція кримінологічної безпеки враховує значимість профілактичної діяльності щодо зменшення кількості вчинюваних кримінальних правопорушень, тим не менш покликана забезпечити охорону суспільства від розширеного самовідтворення останніх, зменшення їх рецидивнебезпечності та головне гарантування максимального

¹ Мозоль С. А. Кримінологічна безпека в Україні: феномен та наукові засади забезпечення : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. С. 9; Прокоф'єва-Янчиленко Д. М. Кримінологічна безпека як інтегративна складова національної безпеки України. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» : зб. наук. праць / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Алєнін [та ін] ; відп. за вип. В. М. Дрьомін ; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса : Юрид. л-ра, 2014. Т. 14. С. 396.

усунення суспільно шкідливих наслідків¹.

Варто визнати, що кримінологічна безпека – категорія, яка ще не надто укорінена в кримінально-правових дослідженнях. Як, власне, і дослідження кримінологічної ефективності кримінально-правових норм. Концептуальні засади такого дослідження й досі очікують на свою розробку. Це – фундаментальна наукова проблем. В цьому контексті безумовно правим є академік О. М. Костенко, який наголошує, що теорія кримінологічної безпеки має опікуватись не лише проблемами кримінальних загроз та вдосконаленням запобіжних заходів останнім, але й вивченням закономірностей стану безпеки як такого, а також того, наскільки забезпечення належного стану безпеки і його усвідомлення особою виключає вчинення нею злочину². Отже, зазначає С. А. Мозоль, мова йде не лише про розвиток наукових знань щодо кримінальних загроз та заходів впливу них, або про систему профілактики злочинів, а про необхідність ґрунтовної кримінологічної теорії як системи наукових вчень про кримінальні загрози, кримінологічну безпеку та систему її забезпечення з урахуванням суспільного запиту на організацію комплексної протидії злочинності в ініціативному форматі, з послідовним поєднанням запобіжних та репресивних заходів³.

Втім, вже зараз існує достатньо підстав і на доктринальному, і на управлінському рівні вести мову про існування кримінологічної безпеки як частини національної безпеки України, що полягає у прийнятному за конкретних соціальних (економічних, політичних (в тому числі військово-політичних), культурних, правових) умов стані загроз поставленим під охорону кримінального закону суспільним відносинам. Адміністрування кримінологічною безпекою здійснюється широким арсеналом засобів, в числі яких і кримінально-правові – криміналізація, правозастосування. Власне, кримінально-правові норми про склади тих кримінальних правопорушень, що складають феномен злочинного обігу активів є виразом самодостатньої кримінологічної правотворчості у формі криміналізації та відповідного правозастосування, що має яскраво виражену кримінально-превентивну мету.

Разом з тим цілком зрозуміло, що кримінологічна безпека поставлена під кримінально-правову охорону не тільки тими нормами, які передбачають кримінальну відповідальність за злочинний обіг активів. Їх (норм) система є значно ширшою та додатково включає в себе ті, які закріплені у ст. ст. 342, 345, 380 387, 389, 389-2, 392, 393, 396 КК України та низці інших статей. Звідси, як видається, доцільно припустити можливість оперування категорією квазіродового (трансродового) об'єкта – суспільні відносини у сфері кримінологічної безпеки. Цей об'єкт потребує

¹ Мельничук Т. В. Кримінологічна безпека: сутність та концептуальне обґрунтування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 136.

² Костенко О. К. *Культура і закон – у протидії злу* : монографія. К. : Атіка, 2008. С. 112.

³ Мозоль С. А. Кримінологічна безпека як об'єкт наукового аналізу // Кримінологічна теорія і практика : досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 21 квітня 2018 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 96.

самостійного уваги на рівні окремого монографічного дослідження. Тут же зазначимо, що в його структурі можливо виділяти й більш дрібні, умовно одноманітні квазівидові об'єкти. Серед них виявляється і **об'єкт злочинного обігу активів**, під яким пропонуємо визнати суспільні відносини у сфері кримінологічної безпеки, нормальне функціонування яких визначає низький рівень економічної привабливості вчинення кримінальних правопорушень, мінімальні можливості їх фінансування, матеріального забезпечення.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що КК України містить низку складів кримінальних правопорушень, основна телеологічна природа (цільова підстава) яких – запобігання інших кримінальних правопорушень. За відсутності зв'язку із можливістю запобігти іншим правопорушеннями відповідні діяння втрачають свою суспільну небезпечність. Встановлено, що злочинний обіг активів можливо представити у виді двовимірної функціональної моделі. Перший вимір репрезентує обіг активів злочинного походження. Другий – обіг активів, що використовуються з кримінально протиправною метою. Коли актив не має злочинного походження, або не використовується для фінансування, матеріального забезпечення іншої злочинної діяльності, його обіг є не тільки законним, але й бажаним з економічної точки зору. Фактично злочинний обіг активів є субкримінальним феноменом, тобто узалежненим від інших кримінальних правопорушень, вчинених та потенційно можливих. Функціонально такий обіг є епіфеноменом злочинності, супроводжує її і лише за наявності зав'язків з нею набуває самостійного кримінально-правового значення. На цій підставі об'єктом злочинного обігу активів запропоновано визнати суспільні відносини у сфері кримінологічної безпеки, нормальне функціонування яких визначає низький рівень економічної привабливості вчинення кримінальних правопорушень, мінімальні можливості їх фінансування, матеріального забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гладковський М. О. Продовження дискусії щодо визначення безпосереднього об'єкту легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 272–277. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/68>.
2. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС : Міжнародний документ Європейського Союзу. Директива від 20.05.2015 р. № 2015/849 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_037-15#Text (дата звернення: 21.07.2025).

3. Доля Л. М. Класифікація об'єктів злочину легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом. *Боротьба з організованою злочинністю та корупцією (теорія і практика)*. 2008. № 18. С. 171–179.

4. Дудоров О. О. Тертиченко Т. М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України : монографія. Київ : Ваїте, 2015. 392 с.

5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.07.2025).

6. Костенко О. К. Культура і закон – у протидії злу : монографія. К. : Атіка, 2008. 323 с.

7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-е вид. Харків : Право, 2015. 680 с.

8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.07.2025).

9. Мельничук Т. В. Кримінологічна безпека: сутність та концептуальне обґрунтування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 132–138.

10. Мозоль С. А. Кримінологічна безпека в Україні: феномен та наукові засади забезпечення : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 37 с.

11. Мозоль С. А. Кримінологічна безпека як об'єкт наукового аналізу // Кримінологічна теорія і практика : досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 21 квітня 2018 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 95–99.

12. Полторацький О. Б. Кримінально-правова характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : монографія. Луганськ : Промдрук, 2013. 358 с.

13. Проект нового Кримінального кодексу України (станом на 02.04.2025). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/04/03/00-kontrolnyj-proyekt-kk-02-04-2025.pdf> (дата звернення: 21.07.2025).

14. Прокоф'єва-Янчилєнко Д. М. Кримінологічна безпека як інтегративна складова національної безпеки України. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» : зб. наук. праць / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] ; відп. за вип. В. М. Дрьомін ; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса : Юрид. л-ра, 2014. Т. 14. С. 395–401.

15. Ханін С. Годувальниця (частина 2) – стаття 209 ККУ. *Юридична Газета Online*. 2022. 26 вересня URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/goduvalnicya-chastina-2--stattya-209-kku.html> (дата звернення: 18.07.2025).

16. Швець Ю. В. Злочинний обіг активів у фокусі кримінологічного аналізу. *Legal Bulletin*. 2025. № 2 (16). С. 152–158. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-16-B19>.

17. Case of Ukraine and The Netherlands v. Russia (Applications nos. 8019/16, 43800/14, 28525/20 and 11055/22) : Judgment. 09.07.2025 / European Court of Human Rights (Grand Chamber). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:\[%22001-244292%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:[%22001-244292%22]) (дата звернення: 17.07.2025).

Стаття надійшла до редакції 30.07.2025

Yuliya V. SHVETS,

PhD in Law

(*Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine*)

OBJECT OF CRIMINAL ASSET CIRCULATION: CRIMINAL LEGAL ANALYSIS

The article is devoted to the criminal-legal characteristics of the object of criminal asset circulation. It is established that such asset circulation can be represented in the form of a two-dimensional model. The first dimension represents the circulation of assets of criminal origin. The second is the circulation of assets used for criminally unlawful payment. When an asset does not have a criminal origin, or is not used to finance or materially support other criminal activities, its circulation is not only legal, but also desirable from an economic point of view. In fact, criminal asset circulation is a sub-criminal phenomenon, that is, independent of other criminal offenses committed and identified as possible. Functionally, such circulation is an epiphenomenon of crime, accompanies it and only in the presence of ties with it acquires independent criminal-legal significance. On this basis of the object of criminal circulation of assets, it is proposed to study social relations in the field of criminological security, the normal functioning of which is ensured by a low level of economic attractiveness of committing criminal offenses, minimal possibilities of their financing, and material support.

Keywords: *criminal circulation of assets, financing, material support, legalization, composition of a criminal offense, object, values, social relations, prevention of criminal offenses, criminological security.*